

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Предметом статті є критичне осмислення деяких етапів становлення і розвитку дисципліни "Світова література", її роль та значення в загальнолюдській культурі. Визначаються методологічні підходи до вивчення творів світової літератури. Ключові поняття: наука, світова література, пошук, предмет, синтез культур, методологічний підхід.

Художня література - одна з найважливіших форм духовної діяльності людства. Разом з музикою, балетом, живописом, театром, кіно, вона виконує естетичну функцію. Література - це духовний будинок цивілізації. Саме завдяки мовній формі художня література відрізняється від інших видів мистецтва. Слово є засобом її творення. Отже, література - це мистецтво слова. "Світова література" - це специфічний предмет. Саме слово "специфіка" іншомовного походження, що в перекладі з латинської означає "особливість", те, що властиве винятково даному предмету або явищу. Ця дисципліна має прилучати студентів до фундаментальних цінностей світу і сприяти культурному входженню України у світове співтовариство. Будь-яка дисципліна, а особливо гуманітарна, повинна мати насамперед виховну спрямованість. Але слід зауважити, що моральні настанови літератури в руках того, хто нею користується: чи то студент, чи викладач, чи літературознавець. Література завжди дає змогу зробити власний вибір, у ній ніколи не буває "єдиноправильної" відповіді, а є варіативність підходів і трактувань. Кожна людина має право на власну думку, на своє бачення тієї чи іншої проблеми. Вчитель дає тільки основи, а учень продовжує навчатися самотужки.

Методологія - це вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, сукупність прийомів дослідження у будь-якій науці, а також основи наук, які виконують роль підвалин дисциплін. Термін "викладання літератури як мистецтва слова" вживається досить часто. Особливо останнім часом, коли ніхто більше не вимагає оцінювати літературу з точки зору класовості, партійності, коли змінився її статус у суспільстві, і вона вже не розглядається як засіб ідеологічного впливу. "Викладання літератури як підручника життя, - як зазначає Ненько, - включає в себе елементи викладання її і як мистецтва слова. І ці елементи використовують усі вчителі, одні більшою мірою, інші - меншою. Але всі!" [1:4]. Методика вивчення літератури як мистецтва слова зобов'язує надавати належну увагу формі художнього твору, розкриттю усвідомлення її краси, довершеності, ролі та значення в естетиці письменника. Художній твір не просто переказ якоїсь історії, а нова реальність, світ, створений уявою митця.

Що ж до поняття "світова література", то стосовно нього здавна існують дві основні концепції. За першою, - це сума всіх літературних творів, будь-коли і будь-де створених людьми на землі. За другою, - це сукупність лише шедеврів, тобто суспільно визнаних досконалих творів, що належать вузькому колу геніїв літератури або письменникам загальносвітової слави, як Шекспір або Шевченко. Стосовно другої концепції, то вона досить вразлива для критики. Слід зазначити, що твори, які потрібно зараховувати до шедеврів таких авторів - до геніїв, зовсім не однакові у різних народів і за різних періодів. "Так, слід розрізнити геніїв загальнолюдських (наприклад, Сервантес і Лев Толстой); таких, котрих визнають у певних мовних та етнічних спільнотах (Генрі Джеймс) і внутрішньо національних (Леся Українка, Янка Купала)" [2; 3].

Багатьма вченими підкреслюється думка, що викладання предмету "Світова література" має проводитися з урахуванням менталітету нашого народу. Зокрема Д. С. Наливайко стверджує, що " немає і не може бути універсальної однаковості для всіх країн і народів зарубіжної літератури" [4:9]. Можна відзначити, що на початку становлення предмета "Світова література" виділились прихильники двох цілком протилежних підходів, в основу яких були покладені різні методологічні засади: один ґрунтувався на принципі синтезу культур, а інший - на принципі локальності культур. Починаючи з 1994 року пропагуються ідеї локальності культур, які переходять до ідей євроцентризму.

Пошук методологічних підходів до вивчення творів світової літератури дає змогу виокремити такі підходи:

- вивчення світової літератури як "підручника життя";
- вивчення літератури як мистецтва слова;
- вивчення світової літератури з урахуванням пріоритетності загальнолюдських цінностей;
- духовно-ціннісний підхід до вивчення світової літератури;
- вивчення світової літератури з погляду християнських цінностей [5: 51].

Отже, на підставі проаналізованого матеріалу можна стверджувати, що пошуки методологічних підходів до вивчення світової літератури, незважаючи на різноманітність поглядів, в основному зводилися до двох основних позицій. Прихильники традиційного підходу стверджували, що художній твір у курсі світової літератури повинен вивчатися як "підручник життя", змінивши тільки марксистсько-ленінські принципи на демократичніші й актуальніші з погляду сьогодення духовні цінності. Прихильники естетичної концепції, навпаки, заперечуючи тезу про те, що літературі нібито можна і треба навчити, вважали: художній твір на занятті перш за все слід вивчати як мистецтво слова. На першому етапі становлення предмета "Світова література" жоден методологічний принцип не був чітко сформульований і теоретично обґрунтований науковцями. Але кардинальні змі-

ни в суспільно-політичному і культурному житті України впливали на формування поглядів науковців щодо викладання курсу літератури.

Художня культура людини складається під впливом не лише шкільних уроків літератури. Але беззаперечним є і той факт, що шкільне викладання літератури здійснює вирішальний вплив на становлення і розвиток художніх інтересів і здібностей у дитячому, підлітковому та юнацькому віці. "І якщо уроки літератури виявляються малоефективними, то причина частіше всього криється у тому, що викладання вступає у суперечності з природою літератури та читацькою діяльністю, що втрачається розуміння сутності і завдань предмета" [6: 100]. Тому вчитель повинен чітко усвідомлювати, що на уроках української та зарубіжної літератури ми готуємо не письменників і літературознавців, а читачів, які повинні навчитися розмірковувати відносно прочитаного художнього твору і висловлювати свої думки, спираючись на певний читацький досвід і певну шкільну систему знань із літературознавства.

Однак, щоб студент зміг стати насправді талановитим читачем, він повинен постійно, під вдумливим керівництвом викладача, збагачувати свій життєвий та читацький досвід. У свою чергу збагачення читацького досвіду відбувається у процесі цілеспрямованого формування у молоді бажання читати, розвитку її художньо-образного мислення, потреб і вмінь емоційного відгуку на прочитане [7: 4].

Предмет "Світова література" пройшов складний шлях, починаючи з виникнення до сьогоднішніх днів. Поступово предмет починає позбуватися колишніх стереотипів і виходити на новий рівень розвитку. Багато зусиль і праці доклали науковці для того, щоб світова література як предмет мала чітку методологію, мету, завдання, щоб вона зайняла повноцінне місце серед інших предметів. Не можна не згадати робіт Д. Наливайка, Т. Денисової, Ю. Султанова, К. Шахової, О. Пронкевича та ін. Кожен з них має свою точку зору, свої переконання щодо вивчення світової літератури, але всі прагнуть одного: повернути нове покоління до книги, навчити його вдумливо читати, яскраво відчувати, критично мислити і цінувати це мистецтво.

1. Ненько І.Я. Викладання літератури як мистецтва слова: зміст і форми, або Учити вмінню виробляти власні естетичні судження // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2001. - №1. - С.3 - 5.
2. Росовецький С.К. Світова література та деякі закономірності її розвитку // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2001. - №8. - С.27 - 29.
3. Руссова С.Н. Важлива ланка в колі культурного виховання. З виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції "Проблеми викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України і загальнолюдські цінності" // Відродження. - 1994. - №10 - 11. - С. 10 - 12.
4. Наливайко Д.С. Як же вивчати зарубіжну літературу в школі? // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах. - 1996. - №1. - С. 7-11.
5. Султанов Ю.І. У пошуках засад, адекватних шкільному курсу з світової літератури. Теоретичний аналіз сучасного методологічного доробку // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2001. - №2.- С.50 – 53.
6. Рез З.Я. Методика преподавания литературы. - Москва, 1985. - С.101 - 136.
7. Султанов Ю.І. Методична концепція викладання зарубіжної літератури // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах. - 2000. - №2. - С.2- 6 .

Матеріал надійшов до редакції 2.02.2004 р.

Мазур Т.С., Егорова В.В. Методологические подходы к изучению произведений мировой литературы.

Предметом статьи является критическое осмысление некоторых этапов становления и развития дисциплины "Всемирная литература", ее роль и значение в общечеловеческой культуре. Определяются методологические подходы к изучению произведений мировой литературы. Ключевые понятия: наука, мировая литература, поиск, предмет, синтез культур, методологический подход.

Mazur T.S., Yegorova V.V. Methodological Approach to the Study of Works of the World Literature.

This article deals with some problems of the historical development of "The World Literature", shows its role and importance for the culture of humanity. It sets out methodological approaches to the study of the subject. Key words: science, world literature, search, subject, methodological approach, synthesis of cultures.